

नृपलक्ष्मन् न० ३८० । नृपविष्णो कृते चामरादौ च नृप-
विष्णोऽयम् “निजयाहोअसा वीरः कलिं दिग्विजये
कश्चित् । नृपविष्णुधरं शूरं ज्ञानं गोमिधुनं पदा” भाग०
नृपलक्ष्मन् न० चक्रपाणिदसोक्तो पक्षे । तैत्तिरीये २४तमे ३ ।
“गदां यजत्कायविपकसुत्तनं हितञ्च तैवं तिमिरेषु
नक्षतः । इतं हितं केवढमेव पैतिके तथातुतैवं पव-
नाख्युत्ययोः । जीवकर्मभक्तौ मेदाश्रायांरुमती निदि-
ग्विका दृष्टी । मधुकं वला विडङ्गं मझिडा मर्करा
राक्षा । नीलोत्पलं श्रद्धा प्रपौष्टुरीकं पुनर्था लवणम् ।
पिपपल्लः सर्वेषां भागैरक्षांशैः पिष्टैः । तैवं वा
यदि वा सर्पिर्दत्त्वा वीरं चतुर्थं पक्षम् । तिमिरं
पटलं काचं नक्षान्यं चार्बुदनयान्तरम् । अतस्तु विष्णु-
नाशं नाशयति नीलिकाचंशम् । सुखनायादौर्गन्ध्रं
जलितश्चाकाशं चतुर्दशम् । काचं नाशं शोभं
द्विकां क्षमं तथा व्यथां नेत्रे । सुखजैस्त्रयमर्द्धमेदं रोगं
वाङ्महं शिरस्तम्भम् । रोगानघोर्द्धजलोः सर्वानधि-
रेण नाशयति । नक्षार्धं कृत्वा तैवं पक्षम् नृपलक्ष्मे ।
अर्थांशैः शालिकैः कलकैरन्ये भङ्गादितैश्चनम्” ।

नृपलक्ष्मन् न० ३८० । राजशासनं तत्प्रकारैः कौशल-
नीतिपरिधि १३० चक्रो यथा

“शासनं कोट्यं कार्यं राणा नित्यं प्रकाश च । दास्ये
भक्ष्येषु भाष्यंयं पुत्रे मित्रेषुपि वा कश्चित् । वाम-
दण्डं पक्षं नैव कार्यं तद्देशस्थिते । तुलाशासनं
मानानां नाशकस्यापि वा कश्चित् । निर्यामानां च धा-
तुर्न सज्जातीनां एतच्च च । कटुदुग्धवसातेकपिपादीनाञ्च
मर्द्धा । कूटं नैव तु कार्यं स्थातु बलात् निर्मितं जनैः ।
जलोपपङ्क्तं नैव क्षान्तिभार्यविलोपनम् । दुर्ध्वं च वा-
रिणं वीरं जारं यदुद्देश्यं द्विषम् । नरजन्मप्रकाशं
हि तदाश्वानपकारकम् । आतृणां पितृणां चैव पु-
त्रानां विदुषामपि । नाशमानं मोहहासं न कुतः
पितृपुत्रयोः । बापीकूपारामघीमाघर्मकालाहाराच-
याम् । मार्गाच्चैव प्रभाषेयुदीनामविकसकाङ्गकान् । दू-
तञ्च सद्योपायञ्च मृगयां यज्जधारणम् । मोगलाघोड-
कहिभीनृणां च स्थावरस्य च । रजतसुवर्णरत्नानां माद-
कञ्च विपक्ष च । श्रयं वा विक्रयं वापि मयुष्यन्वान-
मेव च । श्रयपत्रं दानपत्रकृष्णनिर्णयपत्रकम् । राजा-
ज्यां विना नैव जनैः कार्यं किञ्चित्कृतम् । भृहापा-
पाभियसनं निषिद्धकथय च । न वा सभाजनियमं

निर्णयं आतिदूषणम् । अस्मानिनाटिकचनसंयङ्गमन्त्र
भेदतः । नृपतेर्ष्यस्योपस्य नैव कुतः कदाचन । अथर्व-
कागिन्यनृतं परदारामिर्धनम् । भूतशास्त्रं कूटशेख-
नप्रकाशप्रतिपादम् । निर्वारितकराधिक्यं शोभं
साहसमेव च । जनस्यापि न कुर्वन्तु स्त्रामिश्रोहं तथैव
च । अत्या सुवृत्तेन भागेन दृष्ट्या दर्पावकाशं कृत्वा ।
आधर्षणं न कुर्वन्तु यस्य कस्यापि सर्वदा । परिपापोक्ताय
मानं धार्यं नृपविचित्रितम् । सुखसाधनसंख्या भवन्तु
निश्चिता जनाः । साहसाधिक्यतो न सुर्विना चैवातता-
यिनम् । उत्सृष्टा वृषभाद्या वैद्यैस्तो धार्याः सुयन्त्रिताः ।
इति यत्काशनं तुल्यं वेद्यथा वर्त्तयन्ति तान् । नाश्वि-
मन्नामि दण्डेन मरुता पापकारकान् । इति प्रयोधे-
द्वित्यं प्रजाशासनविधिभिः । निश्चिता शासनं
राजा धारयेच्च चतुर्दशम् । तथा चोद्यतदण्डः स्थादधा-
सुपु च शत्रुषु” ।

नृपलक्ष् ३० ना पशुरिष ना चावौ पशुचेति वा । १३०
२५४४४४४४ च “वाच स्त्रियो नृपन्तु स्थादन्ति” भाग०
५ २६ २८ स्त्रो० ।

नृपलक्ष्मन्(भा) न० लो नृपाणां यथा “राजामनुपपूष्येति”

पा० राजपण्यायपङ्क्त्या कौशलम् । वज्रं नृपाणां
समायाम् । एकस्य सभायां द्वे स्त्रो । तत्प्रभाप्रकारश्च
कौशलनीतिपरिधि १३० चक्रो यथा

“राज्यं राजसभा कायां सुगुप्ता च मनोरमा । त्रि-
कोटैः पञ्चकोटैर्वा सप्तकोटैः सुविहृता । दक्षिणोदक्
तथा दीर्घा प्राक् प्राङ्ग दिगुष्ठाऽथ वा । त्रिगुष्ठा वा
यथाकाशमेकभूमिर्हि भूमिका । त्रिभूमिका वा कर्त्तव्या
सोपकार्याशिरोमृष्टा । परितः परिकोटेषु वातायनं
विराजिता । पार्श्वकोशात् दिगुष्ठा मध्यकोटेषु वि-
हृता । पञ्चमांशाधिकं त्र्योच्चं मध्यकोटस्य त्रिचरात् ।
विस्तारेण सप्त त्र्योच्चं पञ्चमांशाधिकं तु वा । कोठ-
कानां च भूमिं च यदि वा तलं कारयेत् । द्विभूमिके
पार्श्वकोठे मध्यसं त्वेकभूमिकम् । पृथक्स्थाना तु सप्त
कोठा चतुर्मांसना गुभा । जलोद्गारादिदन्तैश्च युता
सुखरयन्त्रकैः । वातमेरुयन्त्रैश्च यन्त्रो कालप्रयो-
धकैः । प्रतिष्ठिता च सादर्थ्येन च प्रतिपद्यते ।
एवंविधा राजसभा यन्त्राणां कार्यदर्शने । तथाविधा-
द्यात्यवेक्ष्यव्याधिकृतशक्तिकाः । कर्त्तव्याः साहस-
चित्तसदृशाश्च पृथक् पृथक् । शनस्ततिप्रती भूमिं